

Fredrik Maurstad Brendløy

Eksterne innflytelser på tidlig skandinavisk samfunnsutvikling

Bacheloroppgave i Historie - bachelorstudium
Mai 2019

Fredrik Maurstad Brendløkken

Eksterne innflytelser på tidlig skandinavisk samfunnsutvikling

Bacheloroppgave i Historie - bachelorstudium
Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Eksterne innflytelser på tidlig skandinavisk samfunnsutvikling

Innenfor arkeologien er det stor enighet om at Skandinavia under romertid (0 e.Kr. – 400 e.Kr.) og videre gjennom folkevandringstid (400 – 550 e.Kr.) og inn i merovingertid (550 – 800 e.Kr.),¹ så en klar utvikling i områdets sosiale struktur, helt i fra Danmark i sør, og så langt nord som til Troms.² Gjennom blant annet observasjoner av endringer i bosetelsesmønstre og gravskikker, er det stor enighet om at dette kan tolkes i den retning at det er en overgang fra stamme- og slektskapssamfunn, der familiære bånd spiller en sentral rolle i samfunnets struktur, til høvding- og kongedømmer med en mer avansert hierarkisk samfunnsstruktur. Men hvorfor forekom en slik endring? Hva var det som drev denne utviklingen?

Europa var under denne perioden dominert av én stormakt; Romerriket. Gjennom blant annet handel, politisk spill, og militære involveringer, utøvde romerne stor innflytelse på retningen deres barbariske naboer utviklet seg i. Det arkeologiske materialet viser at det er klare tegn på at Romerriket også spilte en rolle i Skandinavia. Det er innenfor arkeologien derimot litt uenighet om i hvilken grad Romerriket påvirket Skandinavia, og hvilke innflytelsesfaktorer det var som spilte en rolle.³

For å kunne få et klarere bilde av hvordan Romerriket påvirket Skandinavia under jernalderen, må man forstå hvordan det påvirket deres nærmeste naboer, spesielt de germanske folkegruppene langs Rhinen og Donau. Da det mangler skriftlige kilder fra Skandinavia fra denne perioden, og de romerske kilder vi har som omhandler området er få, og forteller lite om naturen av romernes kontakt med Skandinavia, blir det naturlig å utforske

---

1. Dette er den typiske norske periodiseringsmodellen. I denne oppgaven er det brukt mye dansk arkeologisk litteratur, så variasjoner kan forekomme. Se Lotte Hedeager, *Iron-Age Societies: From Tribe to State in Northern Europe 500 BC to AD 700*, Oxford 1992; samt Birger Storgaard, Lars Jørgensen & Lone Gebauer Thomsen (red.), *Sejrens Triumf: Norden i skyggen af det romerske Imperium*, Randers 2003, for alternativ periodisering, med romersk og germansk jernalder. Se Ingrid Ystgaard, *Krigens praksis: organisert voldsbruk og materiell kultur i Midt-Norge ca. 100 – 900 e.Kr.* (doktorgradsavhandling), Trondheim 2014: 36, for en enkel og oversiktlig norsk modell.

2. Bjørn Myhre, The Iron Age, i Knut Helle (red.), *The Cambridge History of Scandinavia: Prehistory to 1520* (bd. 1), Cambridge 2001; Hedeager 1992; Storgaard, Jørgensen & Gebauer Thomsen 2003

3. Birger Storgaard, Himlingøje: Barbarian empire or Roman implantation?, I Birger Storgaard (red.), *Military Aspects of the Aristocracy in Barbaricum in the Roman and Early Migration Periods: : Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 10-11 December 1999*, København 2001, for argumenter for en mer aktiv romersk finger; Hedeager 1992, for et mer skandinavisk sentrisk argument.

hvordan Romerriket forholdt seg til de germanske gruppene som befant seg nærmere deres grenseområder, for så ut ifra dette forsøke å finne ut hvor man kan plassere Skandinavia i den romerske innflytelsessfæren. Man må se på hvordan disse områdene og folkegruppene utviklet seg, og hvilken rolle Romerriket spilte. Videre er det viktig å se på hvordan Romerrikets interaksjoner med de germanske gruppene langs Rhinen og Donau så ut, hvilke taktikker og handlinger det var imperiet utførte, for så å trekke dette tilbake mot Skandinavia, for å bedre kunne drøfte hva slags grad av innflytelse Romerriket hadde på det skandinaviske området, og hvordan forholdet mellom Skandinavia og Romerriket fungerte. Videre har det også blitt debattert om hunerne kan ha spilt en aktiv rolle i Skandinavia, og teorier om dette vil også forsøkes å tas høyde for.

I denne oppgaven skal det altså handle om skandinavisk samfunnsutvikling under jernalderen, og de eksterne påvirkningskrefter bak denne utviklingen. Spørsmålet blir: hvilke samfunnsstrukturelle endringer er det man kan observere i Skandinavia under jernalderen, og i hvilken grad kan det argumenteres for at Romerriket var en drivkraft bak denne utviklingen? Kan man ved å utforske hvordan de germanske områdene langs Rhinen og Donau utviklet seg under denne perioden, og ved å studere romernes taktikker og handlingsmønstre ovenfor disse områdene få en forklaring på den skandinaviske utviklingen under jernalderen? Og videre, kan man etter vest-Romerrikets fall argumentere for at andre aktører, for eksempel hunerne kan ha kommet inn i Skandinavia for å ta over den rollen Romerriket spilte?

Det skal i denne oppgaven ved bruk av arkeologisk litteratur, sekundærlitteratur om Romerrikets forhold til, og handlingsmønstre ovenfor dere germanske naboer, samt romerske primærkilder, forsøkes å gi et svar på hvorfor den utviklingen man i arkeologien mener å kunne observere i Skandinavia under jernalderen forekom, og hvilke drivkrefter som lå bak denne utviklingen.

I neste del av oppgaven skal det gjøres et forsøk på å gi en kort og oversiktlig redegjørelse for romersk kjennskap til Skandinavia. Videre skal det så presenteres en grundig historiografi om det arkeologiske litteraturen angående den Skandinaviske samfunnsutviklingen, sekundærlitteraturen om romernes forhold til de germanske folkegruppene langs deres grenser, og forskning og teorier angående romersk påvirkning på Skandinavia, og mulige huniske innflytelser. Videre vil så dette materialet og konsekvensene av romernes innflytelse bli drøftet, før en konklusjon og oppsummering vil legges frem.

Tidlig Romersk viten om Skandinavia

Skriftlige kilder når det kommer til det tidlige forholdet mellom Skandinavia og Roma er få; fra et skandinavisk perspektiv har vi så godt som ingen, mens fra et Romersk perspektiv har vi noen få. Helt tilbake til Augustus og hans *Monumentum Ancyranum* har vi beskrivelser av Skandinavia (da det sørlige Jylland), der han beskriver hvordan han seiler helt til Elbens munning, og Kimbrernes land, en folkegruppe som senere blir plassert på Jylland av både Plinius den eldre, Tacitus og Ptolemaios.⁴ Noe som også er interessant med Plinius, er at det i hans *Naturalis Historia* blir skrevet om et område kalt *Saevoberget*, noe som generelt blir tolket som å være den norske sør-kysten.⁵ En av de beste antikke kildene vi har er Tacitus *Germania*. Tacitus skrev denne etnografien om de germanske folkeslagene som bebodde områdene bak Rhinen og Donau i 98 e.Kr. I selve introduksjonen til dette verket skriver han om “enorme” eller “langstrakte odder” og “øyer med kongedømmer og folkeslag man nyss har fått viten om”, noe man må regne for å være dagens Danmark, samt muligens Skåne.⁶ Videre beskriver han den germanske folkegruppen *Suiones* som blir beskrevet å bo “blant/ute på selve havet”,⁷ noe som ofte har blitt tolket dithen at man mente at den Skandinaviske halvøy, eller rettere sagt Skåne, var en øy.⁸ Før man går videre er det viktig å poengtere noen av problemene som oppstår når man skal bruke antikke forfattere som for eksempel Tacitus. *Germania* for eksempel, som er brukt i denne oppgaven, inneholder vel nok noe nyttig informasjon om romernes kjennskap til de germanske områdene, men man må ta i betraktning det man vet om romersk litterær tradisjon. Med hjelp av Guy Halsall må det her poengteres at romerne hadde en tradisjon for å dele verden inn i den siviliserte (romerske) sfæren, og den barbariske, et poeng det er viktig å ha i bakhodet når man jobber med slike tekster.⁹ Videre, som Halsall påpeker, er et verk som for eksempel *Germania* skrevet til tider med en moralistisk og sosial-kritisk agenda, altså som en kritikk av Roma, og ikke nødvendigvis som en objektiv beskrivelse av folkeslagene på den andre siden av *limes*, samt at navn gitt til

---

4. Thomas Grane, Romerske kilder til Germaniens geografi og etnografi, i Birger Storgaard, Lars Jørgensen & Lone Gebauer Thomsen (red.), *Sejrens Triumf: Norden i skyggen af det romerske Imperium*, København 2003: 132-142; Også Hedeager 2011: 30-2

5. Grane 2003: 134

6. Tacitus, *Germania* (oversatt 2009), London 2009: 1

7. Ibid: 44

8. Ibid: Notat i bok, nr128; Samt Grane 2003: 137

9. Guy Halsall, *Barbarian Migrations and the Roman West 376-568*, Cambridge 2007: 45-8

diverse barbariske grupper har en tendens til å vandre gjennom århundrer, og nødvendigvis ikke er brukt om de samme (reelle) gruppene i andre verk.¹⁰

Omtrent 450 år etter at Tacitus skrev *Germania*, blir mye av den samme geografien gjengitt av den Romersk/Gotiske byråkraten Jordanes i hans verk *Getica* (eller Den gotiske sagaen om du vil), der han skriver om goternes historiske opphav. Jordanes skriver at Goterne stammer fra en øy kalt Skandza.¹¹ Jordanes går videre med å gi en fysisk beskrivelse av øya, samt en beskrivelse av hav- og land-området som omfatter den. Han gjengir den iberiske geografen Pomponius Mela sin beskrivelse av *Skandza* (også omtalt som *Skandzia* og *Skandia*), som en stor *sitronbladformet* øy,¹² noe som stemmer godt overens med Skåne når man seiler fra Danmark mot Baltikum. Videre skriver han også om *Suiones* (svetider), samt andre folkeslag som skal bebo øya, samt et meget interessant punkt der han beskriver et folkeslag som bor så langt nord at de opplever mørketid og midnattsol.¹³ Denne samme informasjonen finner vi også i Procopius, som skriver noen år tidligere enn Jordanes, i enda større detalj, når han skriver om *Eruli* (Herulerne), sin reise hjemover igjen til Skandinavia. Procopius hevder til og med å ha snakket med en mann fra dette området, og har således fått god kunnskap om fenomenet og området.¹⁴ Procopius og Jordanes, gir oss kanskje mer enn noen andre romerske forfattere informasjon om Skandinavia. Det er imidlertid noen problemer det må tas forbehold om. Begge to er indirekte kilder, da de aldri på noe tidspunkt besøkte Skandinavia, og må ikke betraktes som ufeilbare kilder til relevant informasjon. Likevel kan man dra nytte av dem, når det virker som om et noe klarere bilde av Skandinavia har manifestert seg i Romerriket. med Procopius dukker det også opp et annet problem. Når han skriver om det vi må tolke som Skandinavia (han beskriver området som en stor øy) bruker han ikke navnet *Skandza* (eller noen annen versjon av navnet), men *Thule*.¹⁵ Dette navnet kan man spore tilbake til den greske geografen *Pytheas*, som skriver om øya *Thule*, ca. 6 dagers reise nord for Britannia, og han skriver også om midnattssol.¹⁶ Dette vil vel utvilsomt plassere Thule et sted i Nord-Norge, noe som også må gå for Procopius. Men det skal nevnes at Pytheas historier har blitt satt sterkt i tvil blant noen historikere, ifølge Thomas Grane.¹⁷

---

10. Ibid: 50; 120

11. Jordanis, *Gote-Soga* (oversatt 1932), Oslo 1932.: 30-1

12. Ibid: 33

13. Ibid: 34-5

14. Procopius, *History of the Wars III* (oversatt 1961), London 1961: 415-19

15. Ibid: Bok VI kap. XV

16. Grane 2003: 129

17. Ibid: 129

Historiografi

Bjørn Myhre skriver at i løpet av den romerske jernalderen, kan man observere at de skandinaviske områdene utviklet seg fra å være preget av stamme- og slektskapssamfunn, til mer avanserte høvding- og kongedømmer.¹⁸ Før man går videre inn i en diskusjon om akkurat hvorfor disse endringene forekommer, altså hva som har påvirket og drevet denne utviklingen, er det viktig å ha et godt bilde av hva disse endringene innebærer, og hvordan disse samfunnene har sett ut. Lotte Hedeager peker på fire krav som må være oppfylt for at man kan snakke om en reell statsdannelse, og en total overgang fra stammesamfunnet: “spesialiseringen av lederskap, maktsentralisering, permanente eller stabile strukturer, og at man har lagt fra seg slektskapsforhold som grunnlaget for hierarkiseringen av makt”.¹⁹ Videre argumenterer hun for at de forskjellige maktinstitusjonene må være separert for at en slik endring må være fullkommen.²⁰ Det er viktig å påpeke at disse endringene på ingen måte var ferdigstilte under jernalderen, men at det er disse endringene man må lete etter, og Hedeager argumenterer for at man kan observere tegn til en slik prosess under denne perioden i Skandinavia.²¹ Her argumenterer hun blant annet for at den dominerende rollen mengden prestisjegods av romersk opprinnelse har i danske gravfunn, altså at dette prestisjegodset virker å ha blitt akkumulert av en elite, tyder på en mer sentralisert maktstruktur. Samtidig argumenterer hun for at man kan observere tegn på spesialiseringen av lederskap gjennom funnene av prestisjegods sammen med fullt utrustede krigere. Videre skriver hun at når man ser at prestisjegods av romersk opprinnelse begynner å forsvinne fra gravfunn og religiøse offer ved overgangen fra romertid til folkevandringstid, kan man se tegn på en mere stabil maktstruktur, da ofringer av luksusvarer som smykker og lignende, fortsetter i den religiøse offersfæren, samt at man ser tegn på at man fjerner seg fra slektskapsforhold som grunnlaget for makt, gjennom for eksempel nye begravelsesritualer (med forskjeller på de forskjellige sosiale lagene), og et nytt militærhierarki.²²

Bjørn Myhre påpeker at man under romersk jernalder ser en klar overgang fra felles driftede gårdsbruk, til en privat, mer hierarkisk struktur, så langt nord som Troms. Han

---

18. Myhre 2003: 69

19. Hedeager 1992: 86

20. Ibid: 87

21. Ibid: 87

22. Ibid: 173-77

skriver at dette nok var en trend som kom i gang før Romersk kontakt, men at overgangen til klarere små-kongedømmer nok ble påskyndet av kontakt med Romerriket.²³ Uten hevde noe alt for sikkert om hvordan bostedsorganisering så ut under eldre jernalder, støtter Lotte Hedeager opp om dette, da man i Danmark fra det tredje og fjerde århundre etter Kristus kan observere en overgang fra inngjerdede fellessamfunn, til bygder/landsbyer (hun bruker her Vorbasse på Jylland som et eksempel) der hvert individuelle gårdsbruk står som sin egen uavhengige økonomiske enhet, samtidig som man ser at mange av enkeltbyggene får mere spesialiserte økonomiske oppgaver.²⁴

Etter å ha fått et lite innblikk i romernes kjennskap til Skandinavia, og en kort oppsummering av det man mener er den generelle utviklingstrenden i Skandinavia under romertiden, blir det nå kanskje naturlig å utforske nærmere hvordan man mener Romerne har operert i området. For å kunne forstå hvordan Romerne har kunnet påvirke Skandinavia, må man se på hvordan de har påvirket de barbariske områdene i sin mer umiddelbare nærhet, og hvordan de har forholdt seg til disse områdene og folkeslagene som befant seg der. Det er nok også nødvendig å forstå hvordan Romerne så på seg selv i forhold til folkene rundt selve riket. C. R. Whittaker går her langt i å hevde at det var en slags dualistisk tankegang omkring hva som var Roma; på den ene siden har man de organiserte områdene under direkte romersk administrasjon, som alltid kunne ekspanderes, og på den andre siden de områder befolket av barbarer (*externae gentes*), som var med rett undersåtter av Roma, men ikke verdt bryet med å annekseres.²⁵ Man kan da kanskje argumentere for at romerne så på hele verden som rettmessig en del av Roma, uavhengig om man faktisk tok seg bryet med å aktivt annektere alt.

I seksjonen om de antikke kildene ble det skrevet litt om romernes inndeling av verden i den siviliserte og den barbariske sfæren, men det kan her være lønnsomt med en dypere forklaring, så man får en bedre forståelse av den romerske identitet, og forholdet mellom romere og barbarer. Dette ordet, *barbar(er)*, er nok et uttrykk som kommer til å dukke opp meget ofte i løpet av denne oppgaven, så en definisjon av ordet burde være på sin plass. Ordet stammer fra gresk og tydet først og fremst noen som snakket et uforståelig språk, så i så måte var jo romerne i og for seg barbarer fra grekernes perspektiv. Videre arvet romerne det nevnte “sentraliserte” verdenssynet fra grekerne, der man så seg selv som sentrum i en verden

---

23. Myhre 2003: 69-77

24. Hedeager 1992: 193-201

25. C. R. Whittaker, *Frontiers of the Roman Empire: A Social and Economic Study*, Baltimore 1994: 17

omringet av barbarer, der områdene rundt Middelhavet var sentrum, og jo lenger fjernet fra dette området man var, jo mere barbarisk var man (her må det også poengteres at man så på barbarer som en mer primitive vesener), noe man ofte finner igjen i beskrivelser av forskjellige barbariske folkeslag.²⁶ Videre skriver Guy Halsall at spørsmålet om hvem som var barbarer og hvem som var sivilisert, dreier seg mer om *hva* det vil si å være romer. Altså er det et spørsmål om karakter, og ikke nødvendigvis *etnisitet* eller *rase*, noe som betyr at diskusjonen om definisjon (fra romernes perspektiv) dreier seg mer om et ideal for romersk oppførsel og væremåte, noe som for eksempel kommer fram, som det ble skrevet litt om over i teksten, i Tacitus *Germania*.²⁷

Det er i en diskusjon om Romernes påvirkning på folkeslag og områder utenfor deres administrasjon, viktig å poengtere at romerske grenser ikke var grenser av den typen vi gjerne tenker på i dag, altså klare, fastlagte, militære linjer som klart separerer to distinkte områder, men heller, som Whittaker argumenterer for, soner som opererte med det formål å integrere de nye grenseområdene inn i administrasjonen.²⁸ Whittaker argumenterer for at selv der man kan observere tegn på en klarere, mer permanent, militær avgrensing med defensive formål, som for eksempel Hadrians mur, var det ikke hovedformålet å sette en klar avstengt grense mellom imperiet og barbarene utenfor, og at dette konseptet kanskje kan ha blitt formet av en ideologi under det tredje århundre, en periode der en mer organisert barbartrussel mot imperiet begynte å bli synlig.²⁹ Whittaker argumenterer så for at grensene gikk der de gikk ikke fordi man hadde funnet et naturlig forsvarspunkt det man kunne sementere imperiets grenser, men fordi man kom til områder der det ikke lenger var logistisk lønnsomt å fortsette ekspansjonen, med tanke på matforsyninger og lignende fra nærområdene. Peter Heather argumenterer også for dette.³⁰ Grensene var da ikke låste linjer, men naturlige, fleksible kontrollområder der man kunne kontrollere vareforsyning, handel, og menneskelig trafikk. Samtidig argumenterer Heather for at man gjennom den sen-romerske perioden, nok kanskje ser en klarere trend med at romerne går strategisk til verks langs sine grenseområder for å danne en mer kontrollert forsvarsposisjon.³¹

---

26. Halsall 2007: 45-53

27. Ibid: 56-7

28. Whittaker 1994: 71-3

29. Ibid: 82

30. Ibid: 85-97; Peter Heather, The Late Roman Art of Client Management: Imperial Defence in the Fourth Century West, i Walter Pohl, Ian Wood & Helmut Reimitz (red.), *The Transformation of Roman Frontiers: From Late Antiquity to the Carolingians*, Leiden 2001: 58-9

31. Heather 2001: 64-8

Whittaker går også inn på handelens natur og effekter, der han legger stor vekt på at stormenn på barbar-siden av grensene ofte ble romaniserte, og kunne minne om stormenn i de urbane kjerneområdene i riket, grunnet det faktum at de kontrollerte varene som gikk inn og ut av deres områder, som blant annet Chris Wickham også argumenterer for, selv om Whittaker påpeker at den rurale allmuen ikke har blitt påvirket i like stor grad.³² Poenget her blir, som Whittaker skriver, at vareforsyning til de romerske grenseområdene, også når forbi og inn i de barbariske samfunnene langs romernes grenser, noe som forsterker de allerede eksisterende sosiale elitenes posisjon i disse områdene, da de kontrollerer handelen, og nå får en ny, stor og mektig partner.³³

Fokus skal i denne oppgaven forsøkes å holdes på den vestlige delen av imperiet, selv om man kanskje må se østover i visse tilfeller. Et viktig punkt i enhver diskusjon omkring Romernes påvirkning og taktikk ovenfor områdene utenfor deres grenser må ta med bruken av barbar-stammer i Romersk militærtjeneste. Whittaker skiller ut et viktig poeng når man kommer til sen-Romerriket og Diokletians reformer; nemlig den økte bruken av barbarer i romersk militærtjeneste, en trend som var mer fremtredende i vesten, enn i øst, og som fortsatte gjennom hele sen-Romerrikets historie, med store konsekvenser.³⁴ Stephen Mitchell argumenterer også for dette, mens Guy Halsall påpeker at dette var noe romerne “alltid” hadde gjort, og stiller spørsmål ved dets effekter før ca. 400 e.Kr.³⁵ En slik taktikk viser seg uansett å tydeligvis ha nådd så langt som Skandinavia, i det minste Danmark i første omgang.

Før man kommer så langt som til Skandinavia, lønner det seg å gå grundigere inn på samfunnsutviklingen i andre områder, forholdet mellom romerne og barbarene i disse områdene, og hvordan romerne påvirket de barbariske områdene på en mer generell basis (men da igjen i denne oppgaven med fokus på de germanske områdene, da dette, på grunn av noen generelle likhetstrekk, nok vil gi best grunnlag for en videre drøfting), for å kunne få et bedre grunnlag for å kunne drøfte den skandinaviske utviklingen. Guy Halsall går langt i å hevde at når man kommer inn i den sen-romerske perioden, er det vanskelig å se noen form for makt og prestisje i de germanske områdene som ikke er basert på romerske idealer.³⁶ Halsall argumenterer for at man i denne perioden ser klare tegn på at de germanske områdene

---

32. Ibid: 130; Chris Wickham, *The Inheritance of Rome: A History of Europe from 400 to 1000*, London 2010: 46

33. Whittaker 1994: 130

34. Ibid: 135, 158

35. Stephen Mitchell, *A History of the Later Roman Empire: AD 284-641*, Chichester 2015: 207; Halsall 2007: 102

36. Halsall 2007: 57

fra Rhinen til Elben får mere komplekse sosialstrukturer med en mektigere politisk elite, noe som i stor grad baserer seg på handel med de romerske områdene, direkte romersk involvering med implementering av høvdinger og utveksling av gaver og gods for å kunne sikre stabilitet i området, og at denne makten er basert på romersk kontakt, på grunnlag av funnene av romerske prestisjegods i områdene.³⁷ Halsall skriver så videre om noen befolkningscentre i den sen-romerske perioden, som Heeten i dagens Nederland, samt andre i Saxen og Ruhr-området, med store funn av romerske prestisjegods, som virker å være preget av nøye planlegging, og virker å bære preg av en nyere og mer avansert for sosial strukturering.³⁸

Peter Heather skriver mer utfyllende om romernes bruk av klientkongedømmer i områdene langs Rhinen og Donau. Heather (som i stor grad tar utgangspunkt i den romerske historikeren og soldaten *Ammianus Marcellinus*, som skrev i det fjerde århundre e.Kr), skriver at en viktig romersk taktikk var å identifisere og fremheve/støtte interessene til barbargrupper som var villige til å samarbeide med romerne, med det formål å skape stabile forhold langs romernes grenseområder.³⁹ Videre skriver Heather, at romerne gikk langt i å pleie forholdene til disse klientene, blant annet gjennom å gjennomføre eder på barbarenes egne premisser, eller som i det minste var kjent for deres kultur, samt utvekslingen av gaver og prestisjegods, nevnt over.⁴⁰ Et viktig argument som Heather kommer med, med tanke på de skandinaviske områdene, er at han skriver at romernes politiske kontroll, i den betydning at de var i stand til å skape klientkongedømmer, ikke kunne strekke seg lenger (på rent geografisk vis), enn så langt de kunne sende romerske militærstyrker, på bakgrunn av at militær intervensjon var en viktig del av deres kontrollmetode.⁴¹ Skandinavia ville nok da ligget utenfor deres innerste sone, men det betyr jo ikke at innflytelse ikke kunne være tilstedeværende.

Guy Halsall argumenterer for et litt mer nyansert syn på hvordan man bør strukturere og analysere romerske påvirkningssoner i barbaricum, i forhold til Whittaker og Heather. Halsall argumenterer for at det er lønnsomt, fra et analytisk perspektiv, å dele de germanske områdene utenfor Romerriket i tre deler: I likhet med Whittaker en fremste buffersone der tett kontakt med Romerriket var meget vanlig, så en slags mellomliggende sone der kontakt var noe mer sjelden, men der denne kontakten fra romernes perspektiv var mer strukturert og politisk anlagt, og til slutt en siste perifer ytre sone, der kontakt med Romerriket var mere

---

37. Ibid: 123-131

38. Ibid: 125-26

39. Heather 2001: 21-2

40. Ibid: 23-7

41. Ibid: 27-30

sporadisk.⁴² Halsall poengterer at en slik strukturering må bli sett på som et analytisk verktøy, og ikke som et solid faktum, men det fremstår som et godt verktøy for en videre drøfting av den romerske innflytelsen på Skandinavia.

Den danske arkeologen Birger Storgaard skriver at allerede så tidlig som de markomanniske kriger (166 – 180 e.Kr.), har en gruppe fra Sjælland, beskrevet av Storgaard som Himlingøje aristokratiet gått i romersk militærtjeneste.⁴³ Videre skriver Storgaard, på bakgrunn av sør-skandinavisk påvirkning på ornamentikk i de romerske grenseområdene, at grupper fra sør-Skandinavia i romersk militær-tjeneste, var en trend som vedvarte utover det fjerde og femte århundre.⁴⁴ Når det kommer til spørsmålet om Norge, så har man gjennom blant annet i myrfunnene i Illerup i Danmark, da med tanke på felt A, beskrevet av Jørgen Ilkjær, funnet våpen fra Norge, med noe romersk påvirkning, som må ha blitt lagt ned/ofret rundt midten av romertiden, rundt ca. 180 – 200 e.Kr.⁴⁵ Leif Inge Petersen påpeker kort at dette kan være et tegn på “nordmenn”, altså folk med opphav i dagens moderne geografiske Norge, på tur til, eller tilbake fra, militær-tjeneste for romerne, som så har havnet i kamp på Jylland, en teori Ulla Lund Hansen også har påpekt som en genuin mulighet.⁴⁶ Lars Jørgensen på den andre siden, argumenterer for at Illerup funnet, for eksempel, kan være et tegn på en offensiv dansk militær-makt, som har gått til angrep på nordligere Skandinaviske områder og tatt med ofringer sør til Jylland.⁴⁷

Når det kommer til Romernes direkte politiske grep og handlinger i Skandinavia, samt samfunns-strukturelle påvirkninger, argumenterer Birger Storgaard for at romerne har støttet et oppkommende dynasti på Sjælland, det nevnte Himlingøje dynastiet, som et klient-

---

42. Guy Halsall, *The Peoples of Northern Europe (Part 1): Introduction and Preliminary Discussion*, <https://600transformer.blogspot.com/2013/12/the-peoples-of-northern-europe-part-1.html>, 2013 18 desember. Det er kanskje beklagelig å bruke et blogginnlegg her, men denne struktureringen kommer klarere frem i dette innlegget enn i Halsalls bok. Se Halsall 2007: 411-13 for noen av de samme ideene.

43. Birger Storgaard, Kosmopolitiske aristokrater, i Birger Storgaard, Lars Jørgensen & Lone Gebauer Thomsen (red.), *Sejrens Triumf: Norden i skyggen af det romerske Imperium*, København 2003: 115-18

44. Ibid: 123-4

45. Jørgen Ilkjær, Danske krigsbytteofringer, i Birger Storgaard, Lars Jørgensen & Lone Gebauer Thomsen (red.), *Sejrens Triumf: Norden i skyggen af det romerske Imperium*, København 2003: 47-51

46. Leif Inge Ree Petersen, *Siege Warfare and Military Organization in the Successor States (400-800 AD)*, Leiden 2013: 77; Ulla Lund Hansen, Våbenofferfundene gennem 150 år: forskning og tolkninger, i Birger Storgaard, Lars Jørgensen & Lone Gebauer Thomsen (red.), *Sejrens Triumf: Norden i skyggen af det romerske Imperium*, København 2003: 89

47. Lars Jørgensen, The “Warriors, Soldiers and Conscripts” of the Anthropology in Late Roman and Migration Period Archaeology, i B. Storgaard (Red.), *Military Aspects of the Aristocracy in the Roman and Early Migration Periods: Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 10-11 December 1999*, København 2001: 16

kongedømme, og brukt det som et handels og distribusjonssentrum i Skandinavia, som han går så langt som å beskrive som en forløper for monarki i Danmark.⁴⁸ Et dynasti med sterke bånd til Sør-Norge. Birger Storgaard argumenterer for at det er ganske klart at Himlingøje-dynastiet under den yngre romerske jernalder har utviklet seg til noe som lignet et sør-skandinavisk imperium, med tette bånd til Sør-Norge og Sverige, som har måtte fungert som et handels- og distribusjonssenter for regionen, der de hadde nære bånd til Rhin-området, på bakgrunn av at begge parter (romerne og sjællendingene) hadde noe å tilby hverandre, der Storgaard foreslår rav og dyreskinns-produkter som de mest sannsynlige varene for skandinavisk eksport.⁴⁹ Videre skriver Storgaard at Himlingøjes økte relevans, kunne ha skyldtes at romerne i etterkant av de markomanniske kriger kan ha støttet dynastiet, med det formål å få andre germanske grupper i de nordlige områdene til å fokusere aggressivitet mot Sjælland, for å forhindre videre press mot de romerske områdene.⁵⁰

Lotte Hedeager presenterer et annet argument enn Storgaards teorier om en meget aktiv romersk finger i de skandinaviske områdene. Der Storgaard tolker myr-våpenfunnene fra romertiden på Jylland som et tegn på en aktiv romersk hånd i Skandinavia med tanke på politiske relasjoner mellom forskjellige grupper, ser Hedeager på disse funnene som tegn på en ressurskamp mellom forskjellige germanske grupper om kontroll over jernmalm avleiringer langs vest-Jylland og nord-vest Tyskland.⁵¹ Bjørn Myhre og Oliver Grimm teoretiserer at store båthus fra den samme perioden (yngre Romersk jernalder) sannsynligvis hadde klare militære formål.⁵² Grimm er også åpen for muligheten til at disse båthusene kan ha vært et startpunkt for norske offensive militære angrep mot Danmark, på bakgrunn av forskjellige artefakter av norsk avstamning i danske myrfunn.⁵³ Videre drøfter også Grimm muligheten for at de norske båthusene kan ha vært noe man har tatt med seg fra tjeneste i de Romerske grenseområdene, på bakgrunn av funn lignende konstruksjoner i Nederland, men han påpeker at dette er høyst spekulativt.⁵⁴

I en diskusjon om Romerrikets påvirkning på Skandinavia, kan det også være

---

48. Storgaard 2001; Storgaard 2003

49. Storgaard 2001: 96-102

50. Ibid: 103-4

51. Hedeager 1992: 170-3

52. Myhre 2003: 75; Oliver Grimm, Norwegian boathouses from the Late Roman and Migration Periods: An analysis of their military function, i B. Storgaard (Red.), *Military Aspects of the Aristocracy in the Roman and Early Migration Periods: Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 10-11 December 1999*, København 2001

53. Grimm 2001: 62-3

54. Ibid: 63-4

interessant å se litt på de religiøse og mytologiske aspektene ved skandinavisk kultur under den romerske og germanske jernalderen. Vi kan starte med å se litt på seremonielle ofringer og nedleggelse av prestisjegods, våpen, dyr og mennesker, og andre gjenstander. I *Germania* beskriver Tacitus hvordan *Semnonerne* og noen andre folkegrupper, blant annet *Anglene*, som sannsynligvis holdt til i det nordlige Tyskland, begår menneskeofringer, der likene blir druknet og kastet i innsjøer.⁵⁵ Gjennom førromersk jernalder (500 fvt. – 0) og opp til og med tidlig romertid (perioden Tacitus skrev i) kan man finne menneskerester og nesten komplette menneske-lik som har blitt nedlagt i myr i Danmark. Flemming Kaul påpeker at det er vanskelig å trekke slutninger om dette faktisk er reelle menneskeofringer, eller om likene har blitt nedlagt der av andre grunner, men han påpeker også at disse funnene som regel viser en mangel på andre spor etter seremonielle handlinger, samt at slike funn stopper rundt yngre romertid.⁵⁶ Det virker som om det er vanskelig å si noe mer om akkurat hypotetiske menneskeofringer, men man kan påpeke at Kaul funderer på om det kanskje kan være snakk om kriminelle eller lignende, som ikke har fått en skikkelig begravelse, så de ble nektet sjelelig frelse eller noe lignende, nettopp på bakgrunn av mangel på av alt annet av seremonielle handlinger ved disse funnene.⁵⁷ Uansett, man kan kanskje påpeke at, hva nå enn disse funnene representerer, så stopper de ved eldre romertid, en periode der kontakt med Romerriket for de nordlige germanske områdene nok intensiveres, noe som kanskje kan tyde på at nye kulturelle innspill finner en plass i samfunnet, og kanskje forelder det kulturelle grunnlaget for praksisen, selv om det muligens er vanskelig å trekke en bastant slutning her.

Det man kan argumentere for, er at myr-funnene i Danmark (altså av materielt gods), nok i stor grad har hatt en religiøs funksjon.⁵⁸ Det handler her da om sivile ofringer, og ikke de militære våpenofringene, som nok må behandles separat. Det man må merke seg her, er at slike ofringer stort sett virker å oppheve under eldre germansk jernalder.⁵⁹ Spørsmålet blir da hvorfor dette opphever. Her virker det mest populære synspunktet å være at den helhetlige samfunnssituasjonen var blitt meget stabil, samt at, som Flemming Kaul viser til, disse ritualene virker å ha blitt flyttet inn på “stormannens eiendom”, noe som muligens kan sees

---

55. Tacitus 2009: 40

56. Flemming Kaul, Mosen: Porten til den anden verden, i Birger Storgaard, Lars Jørgensen & Lone Gebauer Thomsen (red.), *Sejrens triumf: Norden I skyggen af det romerske Imperium*, København 2003: 39-42

57. Ibid: 42

58. Ibid: 19

59. Ibid: 38; Hedeager 1992: 81

gjennom at den nydannede sosiale eliten tar mer og mer over ansvaret for slike ritualer gjennom jernalderen.⁶⁰ Disse ofringene må da sees i sammenheng med den generelle samfunnsutviklingen under denne perioden, som det har blitt skrevet om over. Man må også se på de mer militærpregede våpenofringene man finner gjennom jernalderen. Fokus skal i denne seksjonen rettes mot selve ritualet, og ikke hva man kan lese ut av disse funnene, noe som det fokuseres på over i oppgaven. Det som er interessant ved selve ritualet, er at det har blitt spekulert i at de store funnene på Jylland og Fyn fra romersk jernalder, kanskje kan bli sett på som en germansk assimilering av den romerske triumfen, overført til de germanske områdene av germanske soldater som har vært i romersk militærtjeneste.⁶¹ Med andre ord et meget klart tegn på romersk innflytelse på den nord-germanske kulturen.

Når det kommer til den norrøne mytologien slik vi kjenner den i dag, er det også noen argumenter og teorier som bør presenteres. Det har allerede blitt skrevet litt om prestisjegods og rollen dette spilte i den skandinaviske samfunnsutviklingen, og Lotte Hedeager påpeker at romersk gods virker å ha hatt stor betydning for danningen av politiske eliter i de nord-germanske og nordiske områdene.⁶² Lars Jørgensen peker også på en mulig romersk påvirkning på nordisk religion/gudedyrkelse, noe man kan se i funn av små menneskefigurer og dyrefigurer/avbildninger.⁶³ Men så, fra slutten av det fjerde århundret e.Kr, forsvinner romersk gods fra de den rituelle sfæren i Skandinavia, Hedeager hevder at man taper kunnskap om romersk kultur. og en mer særegen Skandinavisk stil oppstår.⁶⁴ Hedeager teoretiserer så, på bakgrunn av arkeologisk materiale fra store deler av Skandinavia, at man fra folkavandringstiden av, kan observere en klar hunisk påvirkning i mange aspekter ved det skandinaviske samfunnet.⁶⁵

Det har i denne oppgaven så vidt blitt skrevet litt om Jordanes og hans etnografiske verk *Getica*, der han skriver om Goternes historie og deres historiske opphav i Skandinavia. Det er flere slike historiske verk av germanske folkeslag skrevet i folkevandringstiden, Slike oppstandelsesmyter, ifølge Hedeager, bygger på en gresk-romersk litterær tradisjon, og tradisjonelt muntlige historier hos de forskjellige folkegrupper. Skandinavia har sine egne

---

60. Kaul 2003: 38; Hedeager 1992: 77-81

61. Jørgensen 2001: 14-5

62. Hedeager 1992: 155-8

63. Lars Jørgensen, Sejrens triumf: Norden i skyggen af det romerske Imperium, i Birger Storgaard, Lars Jørgensen & Lone Gebauer Thomsen (red.), *Sejrens triumf: Norden i skyggen af det romerske Imperium*, Randers 2003: 14

64. Lotte Hedeager, *Iron Age Myth and Mythology: An Archaeology of Scandinavia AD 400-1000*, Oxon 2011: 195

65. Ibid: 198-205

slike oppstandelsesmyter, hevder Hedeager (altså da de nordiske sagaene og poesi, som for eksempel *Heimskringla*) som bygger på de samme tradisjonene, men de skiller seg ut fra de andre germanske historiene, ved at folkevandring foregår i en annen retning (øst-vest i stedet for nord-sør) og ved at det er gudene selv som er på vandring.⁶⁶ Hedeager presenterer så en teori om at, siden den mytiske figuren Odin, slik han blir presentert av Snorre, deler så mange likheter med den historiske Attila, at han, i den nordiske orale og materielle tradisjonen, etterhvert smeltet sammen med den gamle pan-germanske guden Odin.⁶⁷

James Howard-Johnston stiller seg støttende til Hedeagers teorier om hunisk innflytelse i Skandinavia, fra et mer historisk faglig perspektiv. Han skriver at man nok har lett for å avskrive hunerne som bare en barbarhorde som flommet innover Europa på utkikk etter plyndring og vold, på bakgrunn av beskrivelser av de fra romerske kilder. Howard-Johnston argumenterer derimot at man i det hele må regne hunerne som et Imperium, på lik linje med romerne og sasanidene, og at Attilas mål i det hele, var å erobre de vestlige germanske folkegruppene.⁶⁸ Videre skriver han, at hunerne, på bakgrunn av deres historie i Kina, brakte med seg en form for organisert styresett over de eurasiske steppene, før ukjent for regionen.⁶⁹ Han skriver videre, at det nok er urimelig å regne med, med tanke på hvordan hunerne fra sitt kjerneområde i de øst-europeiske stepper drev sin innflytelse sør og vestover, at hunerne ikke også forsøkte dette også nordover mot Skandinavia. Han skriver at, på bakgrunn av de historiske kildene (Priscus), og det faktum at, i motsetning av hva mange innenfor historie og arkeologi kanskje vil argumentere for, det på ingen måte ville være et problem for de huniske steppenomadene å håndtere den nord-europeiske geografiske situasjonen, i det minste ikke om vinteren, og at et slikt argument imot hunisk ekspedisjoner i Skandinavia, ikke holder mål.⁷⁰

Den svenske arkeologen Ulf Näsman stiller seg på den andre siden svært kritisk til Hedeagers teorier om signifikant hunisk påvirkning på de skandinaviske områdene. Han stiller spesielt kritiske spørsmål til Hedeagers bruk av arkeologiske artefakter av påstått hunisk opprinnelse, hunisk innflytelse i Skandinavia, samt hennes bruk av en romersk antikk kilde (en diskusjon mellom en vest-romersk ambassadør ved navn Romulus og en øst-romersk

---

66. Ibid: 214-220

67. Ibid:220-23

68. James Howard-Johnston, Comments on Lotte Hedeager: Scandinavia and the Huns: An Interdisciplinary Approach to the Migration Era. *Norwegian Archaeological Review*, (40):2, <http://dx.doi.org/10.1080/00293650701745604> 2007: 199-200

69. Ibid: 200-01

70. Ibid: 201

utsending ved navn Priscus). Han hevder også at Hedeager begår feil når det kommer til å tolke de arkeologiske artefaktenes opprinnelse, samt deres datering. Han påpeker også at der Hedeager hevder at romersk gods forsvinner fra de skandinaviske områdene ved slutten av det fjerde århundre e.Kr. at dette er feil, og at man kan finne mange objekter av romersk herkomst i Skandinavia som stammer fra det femte århundre. Han argumenterer også for at Hedeagers argumenter om hunisk innflytelse på nordisk religion er svake. Näsman er av den oppfatning av at Hedeager sterkt overdriver hunernes påvirkning på de skandinaviske områdene, og at den innflytelse hunerne har hatt, må regnes for å være indirekte.⁷¹ Det må her tas forbehold om at Näsman kritikk her dreier seg om en tidligere artikkel av Hedeager, men argumentene går igjen i boken brukt i denne oppgaven. Teorien om hunisk innflytelse på den skandinaviske opprinnelsesmyten står derimot uberørt.

Drøfting

Det er altså klart at det er stor enighet om at det skandinaviske området i løpet av romersk og germansk jernalder ser en klar utvikling fra et stamme og slektsskapssamfunn, til en mer sentralisert, hierarkisk konge- og høvdingdømme-struktur.⁷² Som nevnt skal denne oppgaven dreie seg om hva det er, og hvilke aktører, som påvirker og driver denne utviklingen. Det føles som et naturlig sted å begynne drøftingen av disse utviklingsfaktorene med å se på Romerriket, og de germanske samfunnene rundt Rhinen og Donau, med det formål å teste om det der er utviklingstrekk som kan trekkes inn mot Skandinavia. Det er viktig å poengtere at man ikke kan behandle de germanske samfunnene som én homogen gruppe.⁷³ Likevel må kanskje en viss generalisering forekomme, for å kunne se på generelle trender ved den germanske samfunnsutviklingen, og de krefter som driver disse trendene. Malcolm Todd argumenterer for at en sentralisert maktstruktur på ingen måte var et vanlig fenomen i den germanske verden rundt det første århundre e.Kr.⁷⁴ Tacitus skriver om hvordan germanerne velger sine konger på bakgrunn av deres nobilitet, selv om han setter grenser ved deres

---

71. Ulf Näsman, *Scandinavia and the Huns: A source-critical approach to an old question.*

Fornvännen: Journal of Swedish antiquarian research, (103):2,

http://samla.raa.se/xmlui/bitstream/handle/raa/3182/2008_111.pdf?sequence=1 2008: 111-18

72. Myhre 2003; Hedeager 1992; Storgaard 2001; Storgaard 2003

73. Halsall 2007: 118

74. Malcolm Todd, *The Early Germans*, Oxford 1992: 29-30

autoritet, og bemerker at en leders autoritet er avhengig av hans egenskap til å lede sitt folk i kamp.⁷⁵ Malcolm Todd skriver at de konger og grupper Tacitus skriver om, var de som romerne selv hadde hatt kontakt med langs deres geografiske grense, og som da hadde vært i konfrontasjon med romerne.⁷⁶ Tacitus sin beskrivelse av germanske konger kan nok derfor ikke tolkes som beskrivelser av en standardisert, sentralisert maktstruktur, men som autoritære ledere, som tar en forhøyet sosial og politisk posisjon gjennom sin evne til å føre krig, og som er avhengig av suksess i kamp for å kunne beholde sin stilling. Guy Halsall argumenterer for at ved den senromerske perioden, er det vanskelig å kunne spore noen annen form for makt blant de germanske gruppene øst for Rhinen, enn den type som var basert på et romersk ideal.⁷⁷ Spørsmålet blir da hvorfor en slik utvikling forekom, og hvordan den så ut. Det å spore, og identifisere denne utviklingen, er kritisk for å kunne drøfte den skandinaviske samfunnsutviklingen under den samme perioden.

Man kan starte med å undersøke handel. Som det ble skrevet i historiografien, skriver C. R. Whittaker at forsyninger til de romerske grensepostene ikke bare nådde de romerske sivile og militære postene langs limes, men også den sivile, barbariske befolkningen, innenfor romernes grensesone, noe som forsterket de allerede eksisterende elitenes posisjon, siden de kontrollerte handelen.⁷⁸ Dette har da altså ført til en sterkere sosial hierarkisering blant de germanske folkegruppene, og en romanisering blant elitene. Det blir igjen her viktig å påpeke det som har blitt lagt fram i historiografien; nemlig at de romerske grensene ikke var fastsatte defensive blokader, men diffuse soner, der romerne kunne utøve populasjon og handelskontroll. Fra Tacitus har vi beskrivelser av hvordan elvene (Rhinen) fungerer som handelssentre med de germanske stammene, og samtidig gir han en beskrivelse av hvordan en germansk gruppe får tillatelse til å drive handel lengre inn i romerske kjerneområder.⁷⁹ Dette kan nok kunne tolkes som et tegn på viktigheten av elver som handels-årer, og ikke som naturlige forsvarsposisjoner. Samtidig viser det viktigheten av romernes ønske om handel med de germanske stammene, og hvordan denne handelen ikke bare var låst til faste stasjoner langs de store europeiske elvene. Romaniseringen, og hierarkiseringen av makt innenfor den romerske grensesonen, er blant annet synlig i dagens nordlige Nederland, samt i Sachsen og

---

75. Tacitus 2009: 7, 13

76. Todd 1992: 34

77. Halsall 2007: 123-4

78. Whittaker 1994: 130

79. Tacitus 2009: 41

Ruhrdalen i Tyskland, der det er tegn på at romersk handel stimulerte en slik utvikling.⁸⁰

Kan en slik utvikling trekkes videre inn mot Skandinavia? Rent geografisk lå jo området forholdsvis langt unna den innerste romerske grensesonen. Før man går videre med det arkeologiske kildematerialet, bør det undersøkes om det finnes grunnlag for å argumentere for romersk handelsaktivitet i Skandinavia i skriftlige kilder, da dette tross alt er en historieoppgave, og ikke en arkeologisk undersøkelse. Tacitus skriver om hvordan folkeslag i Baltikum finner rav langs sine strender, og selger det videre til romerne.⁸¹ Samtidig har vi en rekke andre skriftlige kilder som tyder på at romerne hadde forholdsvis god kjennskap til det sør-Skandinaviske området, og sjøvegene der, blant annet fra Augustus, Pomponius Mela, og Plinius den eldre.⁸² At romersk handelsvirksomhet forekom langs de sør-Skandinaviske sjøvegene, framstår altså som meget sannsynlig ut ifra det skriftlige kildematerialet vi har tilgang til.

Det arkeologiske kildematerialet levner liten tvil om romersk innflytelse i de skandinaviske områdene. Fra den romerske jernalderen har man i Danmark ingen mangel av funn av romerske luksusvarer i gravfunn.⁸³ Spørsmålet blir i hvilken grad man kan tolke slike funn i samme retning som romaniseringen av germanske eliter som man ser i de romerske grensesonene langs for eksempel Rhin-området. Noe man kan legge seg merke til her, er endringen av de arkeologiske funnenes natur. Der man i den før-romerske jernalder, altså før Kristus, finner mengder av varer som offer i nedleggelse, for eksempel i myrer, ser man i den romerske jernalderen som nevnt en overgang til at romerske luksusvarer blir lagt i individuelle graver.⁸⁴ Kan dette tolkes i den retning at man kan se en ny sosial struktur, der nye eliter markerer sin status ved bruk av rikdommer som man har oppsamlet?

Før man går videre med drøftingen av romersk prestisjegods og dets eventuelle betydninger, bør det legges av litt rom i oppgaven for å utforske utviklingen av boforhold og bosetningsmønstre i Skandinavia under den romertiden. Det ble over i teksten kort skrevet litt om hvordan romersk innflytelse kan ha vært med å drive frem en ny form for sosial hierarkisering i det nordlige Germania. Ifølge Guy Halsall kan dette for eksempel observeres ved Wijster i Nederland, og Oespeler Bach i Ruhr-området i Tyskland.⁸⁵ Som det ble skrevet i

---

80. Halsall 2007: 125-6; Whittaker 1994: 121-131

81. Tacitus 2009: 45

82. Grane 2003

83. Hedeager 1992: 67-8

84. Ibid: 66-8

85. Halsall 2007: 125-6

historiografien, virker det å være stor enighet om at man under den romerske jernalderen kan observere en klar overgang fra felles inngjerdede samfunn, til mer individuelle gårdsbruk.⁸⁶ I stedet for at man har et felles driftet samfunn, med små økonomiske ulikheter, får man et mer lagdelt samfunn, der individuelle roller spiller en viktigere del, og et hvert gårdsbruk er en egen økonomisk aktør. Argumentet for at romersk påvirkning på utviklingen av sosial og politisk hierarkisering i Skandinavia, gjennom at sannsynligvis tidligere eksisterende sosiale eliter opparbeidet seg høyere status og mer makt, gjennom kontroll av nye handelsnettverk som førte ned til de romerske grenseområdene, virker i det hele å være et overbevisende et. Funn av betydelige mengder romersk prestisjegods i skandinaviske gravfunn, reorganiseringen av gårdsbruk og bygdeorganisering, som virker å til en viss grad etterligne de endringer man kan se i de romerske grenseområdene, samt at vi har skriftlige kilder som tyder på romerske økonomiske interesser øst for Skandinavia, peker alt i den retning av at romersk påvirkning på skandinavisk samfunnsutvikling under den romerske jernalder var meget reell.

Det neste spørsmålet blir da: i hvor stor grad kan romerne sies å ha vært en påvirkningskraft i Skandinavia? Går denne innflytelseskraften utover handelsnettverk og det faktum at Romerriket var den eneste store makten under perioden? Kan man argumentere for en mer aktiv romersk finger i Skandinavia? Ved bruk av primærkilder og sekundærlitteratur, vil det settes av rom i oppgaven for å drøfte om det er mulig å spore en mer aktiv romersk påvirkning i Skandinavia, sett i lys av deres bruk av klientkongedømmer og andre aktive virkningsmiddel langs deres grenseområder ved Rhinen og Donau.

Birger Storgaard og Ulla Lund Hansen argumenterer for at man kan observere dannelsen av et distribusjonssenter for et Skandinavisk handelsnettverk på øst-Sjælland under overgangen fra tidlig til sen romersk jernalder, fra hvor det blant annet har blitt distribuert romerske importvarer ut i det sør-Skandinaviske området, og Baltikum, og at det her hadde dannet seg en særdeles hierarkisk sosial struktur.⁸⁷ Dette stemmer godt overens med den utviklingstrenden som har blitt beskrevet over i oppgaven. Kontakt med Romerriket via handelsnettverk som strekker seg ned til de romerske grenseområdene, fører til strengere sosial hierarkisering gjennom at eksisterende eliter opparbeider seg mere makt gjennom kontroll over dette handelsnettverket og romersk prestisjegods. Storgaard argumenterer for at handel med Romerriket kan ha vært en viktig rolle i den utviklingen man kan observere på

---

86. Hedeager 1992: 199-201; Myhre 2003: 69-72; Halsall 2007: 127

87. Storgaard 2001: 96

øst-Sjælland, gjennom blant annet distribusjonen av rav fra Baltikum, som ble skrevet om ovenfor.⁸⁸ Der Storgaards teori skiller seg ut, er at han argumenterer for en mere aktiv, politisk, romersk finger i øst-Sjælland. Ikke i den retning at Romerne dannet en stat i området, men ved at de så muligheter i å støtte et oppkommende, innfødt, dynasti.⁸⁹ Dette dynastiet, som blir kalt Himlingøje-dynastiet, etter funnstedet for det arkeologiske materialet teorien baserer seg på, setter Storgaard i sammenheng med de markomanniske kriger, og argumenterer for at det ikke er usannsynlig at Himlingøje dynastiet assisterte romerne under disse krigene.⁹⁰

Før man går inn i en videre drøfting omkring romernes påvirkning av Skandinavia, må det også utforskes om det er tegn til den hierarkiseringen man kan se gjennom det arkeologiske kildematerialet, i de skriftlige kildene. Tacitus åpner som nevnt sitt *Germania* med å gi en geografisk beskrivelse av dagens Danmark, samt at han skriver "...*krig har her avslørt eksistensen av nasjoner og konger ikke før kjent til.*"⁹¹ På bakgrunn av det arkeologiske materialet, virker kanskje det å gi tillit til beskrivelsen av "konger og nasjoner" i Danmark under det første århundret e.Kr. å stole litt for mye på Tacitus. Og man må også ta forbehold om at, som det ble skrevet om over, at *Germania* var skrevet som en kritikk av Roma, og ikke nødvendigvis som en objektiv beskrivelse av germanerne og deres seder, samtidig som Tacitus kanskje rett og slett manglet vokabularet til å ordentlig beskrive den germanske samfunnsstrukturen. Likevel kan det kanskje argumenteres for at dette kan tolkes som at en slags sosial elite var på plass i området, som romerne så naturlig trakk seg mot.

Jordanes beskriver i *Getica* (skrevet i det sjette århundre e.Kr) en mengde folkegrupper i Skandinavia. En del av beskrivelsene lider samme skjebne som for eksempel i *Germania*, med det samme stereotypiske romerske barbarsynet. Det Jordanes skriver om Skandinavia, virker i stor grad å støtte seg til tidligere forfattere som Pomponius Mela og Claudius Ptolemaios.⁹² De fleste folkegrupper i Skandinavia blir av Jordanes beskrevet som villmenn, og det blir gitt lite informasjon som tyder på den sosiale utviklingen som vi kan observere gjennom arkeologien, men så må det legges vekt på at Jordanes heller ikke skrev my om Skandinavia. Det blir derfor vanskelig å bruke Jordanes som en kilde til den skandinaviske samfunnsutviklingen, da han hverken gir ny informasjon, eller går inn på

---

88. Ibid: 100-2

89. Ibid: 102-6

90. Ibid: 102-3

91. Tacitus 2009: 1

92. Jordanes 1932: Kap. 3

området i noen særlig lengde. Noe som kanskje bør legges merke til er det han skriver om hvordan danene drev herulene ut av Skandinavia, og om deres konge Rodvulf (eller Rodolphus), og deres rolle som klienter til goterne.⁹³

Procopius skrev en del om herulene og deres historie. Han skriver om denne kong Rodolphus, og om hvordan han dør i et slag mot lombardene. Dette er ikke i seg selv relevant for oppgaven, men det som er vært å merke seg er det Procopius skriver om hvordan herulene så sender bud til Thule (etter selv å ha drept Rodolphus etterfølger), for å få tak i en ny konge, etter at en gruppe heruler skal ha migrert til Skandinavia.⁹⁴ Dette er kanskje noe av en digresjon, og det kan stilles spørsmål om både herulenes migrasjon til Skandinavia og deres angivelige opprinnelse der, ifølge Jordanes, da Procopius og Jordanes skriver på omtrent samme tidspunkt, og det kan ha vært misforståelser. Procopius virker å plassere deres opprinnelse et sted nord for Donau.⁹⁵ Det som er interessant er Procopius sin svært detaljerte beskrivelse av midnattssol og mørketid, og hvordan befolkningen på Thule holder tellingen på døgnet under mørketiden, koblet opp imot det at han skriver at hver av Thules tretten nasjoner har en konge.⁹⁶ Hvor mye tillit man skal gi til disse tretten nasjonene kan det settes spørsmålsteget ved, og Procopius skriver at han selv aldri har besøkt Thule, men beskrivelsen av mørketid og midnattssol virker detaljert nok til at man kan stole på at han til en viss grad var kjent med området. Videre er det enighet innenfor arkeologien om at innen den perioden Procopius skriver i, at et visst sosialt hierarki skal ha dannet seg i Skandinavia. Det kan da argumenteres for at man i Procopius finner en støtte i de skriftlige kildene til det arkeologiske materialet.

Kan man så støtte opp om teorier om en mer aktiv romersk politisk finger i utviklingen av Skandinavia under den romerske jernalderen ved bruk av skriftlig kildemateriale? Man kan starte med å ta for seg muligheten for skandinaver i romersk militærtjeneste så tidlig som under de markomanniske kriger. Stephen Mitchell skriver at romerne hadde rekruttert barbarer inn i militærtjeneste så langt tilbake som Julius Cæsar og Augustus tid, og Guy Halsall går så bredt til verks som å skrive at dette var noe man “alltid” hadde gjort.⁹⁷ I den sen-Romerske perioden, omtrent hundre år etter de markomanniske kriger, er det veldig klart at romerne tok bruk av selvstyrte barbariske militære tropper under spesifikke militære

---

93. Ibid. Kap. 3

94. Procopius 1961: Bok VI Kap. XIV – XV

95. Ibid: Bok VI Kap. XIV. 1

96. Ibid: Bok VI Kap. XV

97. Mitchell 2015: 207; Halsall 2007: 102

kampanjer.⁹⁸ Arkeologiske funn av blant annet romerske mynter, og våpen av blandet romersk og skandinavisk herkomst (fra den vestlige delen av den skandinaviske halvøy, altså dagens Norge og vest-Sverige) fra Illerup i Danmark (felt A) har blitt datert til perioden rundt de markomanniske kriger.⁹⁹ Som det ble skrevet i historiografien, har det blitt argumentert for at dette kan bety at allerede i det andre århundret e.Kr. har folk fra Skandinavia gått i romersk militærtjeneste langs Limes.¹⁰⁰ Videre ble det også kort skrevet i historiografien at Lars Jørgensen på den andre siden, mener dette funnet kan tolkes i den retning at de kan representere ofringer, eller en slags germanisert form for den romerske triumfen, etter offensive militære ekspedisjoner til for eksempel Norge.¹⁰¹ Som Jørgensen også poengterer har vi fra Tacitus beskrivelser av våpenofringer,¹⁰² og det er ikke usannsynlig at man gjennom kontakt med romerne adopterte, eller videreutviklet, dette i en mer romersk retning. Storgaard argumenterer sterkt for at Illerup (og andre myrfunn på øst-Jylland), representerer en dragkamp mellom Himlingøjedynastiet, og andre maktfaktorer i sør-Skandinavia, samtidig som han viser til at de stammer fra store, organiserte hærer, med en klar hierarkisk struktur som ser ut til å ha blitt organisert som romerske *auxillia* (romerske fremmedkrigere), altså et tegn på sterk romersk innflytelse.¹⁰³ Om funnene stammer fra folk fra den skandinaviske halvøy på veg til eller fra de romerske grenseområdene for militærtjeneste, eller om de ble bragt tilbake til Danmark som krigsbytte etter offensive militære ekspedisjoner, eller at de er tegn på en maktkamp i området, er vanskelig å trekke noen slutning om. Uavhengig av dette, virker det meget overbevisende at det har vært en sterk romersk militær/politisk innvirkning med i bildet.

Så til hvilken grad kan man argumentere for en mer aktiv romersk finger i den Skandinaviske samfunns-/statsutviklingen? For å kunne begynne å drøfte dette må man ha en god forståelse av hvordan romerne kontrollerte sine allierte. Storgaard argumenterer for at relasjonen til Romerriket var sterk, og en viktig del av det påståtte imperiets fundament.¹⁰⁴ Spørsmålet blir om man kan strekke argumentet så langt, at det er mulig å argumentere for et mulig romersk klientkongedømme i Skandinavia. Fra Ammianus får man et ganske klart bilde

---

98. Heather 2001: 34

99. Ilkjær 2003: 50

100. Ree Petersen 2013: 77; Lund Hansen 2003: 89

101. Jørgensen 2001: 16

102. Grane 2003: 145

103. Storgaard 2001: 97-100

104. Ibid: 106

av at vold og militære kampanjer, var en gjennomgående taktikk for å holde klienter og allierte under kontroll, som blant annet kan observeres i hans beskrivelse av Keiser Constantius kampanjer mot sarmatene i Pannonia og Moesia, langs Donau, der de blir nedkjempet, og romerne installerer en romersk godkjent konge over dem.¹⁰⁵ Dette var som nevnt en gjennomgående taktikk, i det minste under den sen-romerske perioden, og Ammianus skrev ned flere eksempler på en slik taktikk, som for eksempel deres håndtering av alemannerne.¹⁰⁶ Et problem med dette dukker opp, når man ser på Peter Heathers argument for at romernes evne til å skape klientkongedømmer var begrenset til det geografiske området de var i stand til å drive militære kampanjer i. Selv argumenterer Heather for at en slik grense var forholdsvis bred, med en operasjonssone på minst 100km fra de romerske befestede grenseområdene, og noen ganger lengre unna, på bakgrunn av kampanjer beskrevet av Ammianus mot de germanske gruppene *Tervingi* og *Greuthungi* i henholdsvis 367 og 369 e.Kr.¹⁰⁷ Uansett, selv om romerne var i stand til å utføre slike kampanjer så langt som 100km, og enda litt lengre, unna deres grenser, vil til og med den sørligste delen av Jylland likevel være for noe for langt til at det virker sannsynlig for at en slik taktikk skulle ha gjort seg gjeldene i Skandinavia. Viktigere enn dette, er kanskje det faktum at det ikke er noe skriftlig, eller arkeologisk bevis, for at romerne skal ha gjennomført militære kampanjer i det sørlige Skandinavia.

Dette bør uansett ikke tolkes i den retning at det ikke kan ha vært en mere aktiv romersk innflytelse i området enn den nevnte handelsfaktoren. Annet enn voldelige herjinger og militære kampanjer utøvde romerne også sterk innflytelse i Barbaricum gjennom blant annet diplomati, en splitt og hersk taktikk, og ved å dra nytte av krangler mellom ulike germanske grupper. Ammianus skriver om hvordan Valentinian I, forsøker å overbevise burgunderne (en folkegruppe som bodde ved elven Wisla, betydelig lenger vekk fra det romerske grenseområdet enn Danmark) om å gå til angrep på alemannerne. Han sendte ut budbringere, og lovet å krysse Rhinen med sine tropper, for å assistere dem i kampen.¹⁰⁸ Han skriver også at burgunderne og alemannerne var i en ressurskamp, noe romerne sannsynligvis var klare over. I dette tilfellet virker det som om romerne forrådte burgunderne, men kanskje dette også kan tolkes i den retning av at man håpet at germanerne ville utslette hverandre. En

---

105 Ammianus Marcellinus, *Romersk Historie* (oversatt 2016), Riga 2016: Bok XVII Kap. 12

106. Ibid: Bok XVII Kap. 10; Bok XVI Kap 2

107. Heather 2001: 29

108. Ammianus 2016: Bok XVIII Kap. 5

slik taktikk kan kanskje tenkes å ha blitt tatt i bruk i Skandinavia. Storgaard virker å til en viss grad å støtte seg slik teori, når han argumenterer for muligheten av at romerne kan ha valgt å støtte en, eller flere, sider, når man så framveksten av et germansk imperium på Himlingøje, for å trekke oppmerksomhet vekk fra de romerske grenseområdene.¹⁰⁹

Videre skriver Storgaard, at romersk prestisjegod fra danske graver, også kan ha tjent et politisk mål.¹¹⁰ Altså at disse funnene ikke bare er bevis på en handelsrelasjon mellom Sjælland og de romerske grenseområdene ved Rhinen, men også et tettere politisk forhold. At romerne også brukte gaver for å kontrollere, var en kjent taktikk, ifølge Ammianus, og romerne skal ha gitt ut store betalinger til goterne, ifølge Jordanes.¹¹¹ At romerne skal ha kontrollert et dynasti på Sjælland som et klientkongedømme, virker kanskje usannsynlig, med tanke på at de nok ikke var i stand til å utøve tilstrekkelig aktiv makt så langt unna sine grenseområder. Men man må ta til etterretning at Romerriket ikke bare utøvde stor innflytelse på sine nærmeste naboer. Halsalls strukturering av innflytelsessoner virker som en god modell å gå ut ifra.¹¹² På bakgrunn av det vi vet om andre former for romersk innflytelse, med tanke på gavegivning, og en slags splitt og hersk taktikk utført ved diplomati og lovnader om støtte til forskjellige germanske grupper, kan det på ingen måte utelukkes at romerne tok en mere aktiv interesse i de sør-Skandinaviske områdene enn bare handel, der en mer strukturert og kanskje til og med planlagt form for politisk kontroll/innflytelse var med å prege området. Det fremstår på ingen måte som en umulighet at den skandinaviske utviklingen til et mer hierarkisk samfunn, også kan ha blitt preget av et tettere politisk forhold til Romerriket, ikke bare gjennom sporadisk kontakt eller som en mottager av romerske innflytelse på andre, mere nærliggende germanske grupper.

I historiografien ble det også skrevet litt om Lotte Hedeagers teorier angående mulige huniske innflytelse i Skandinavia. Hun argumenterer for at man fra det sene fjerde århundret i Skandinavia mister kjennskap til romersk materiell kultur.¹¹³ En slik tolkning av det arkeologiske materialet vil nok også bety at makt basert på et romersk ideal også etter hvert vil ha gjort seg mindre gjeldene, da kunnskap om, og innflytelse fra Romerriket forsvinner. Med andre ord, når det romerske prestisjegodset forsvinner, kan ikke de sosiale elitene som har dannet seg i Skandinavia lenger bero på dette materialet som en kilde til deres makt og

---

109. Storgaard 2001: 103-4

110. Ibid: 104

111. Ammianus 2016: Bok XXVI Kap. 5; Bok XVII Kap. 10; Jordanes: Kap. 16

112. Halsall 2013; Halsall 2007: 411-3

113. Hedeager 2011: 195

prestisje. Hedeager argumenterer for at man kan observere en overgang til en mer hunisk innflytelse, som hadde stor påvirkning på den religiøse sfæren, og som gikk langt i å danne en germansk identitet som fjernet seg fra den nå forsvinnende romerske innflytelsessfæren.¹¹⁴ Birger Storgaard argumenterer derimot at i løpet av det fjerde og femte århundre har dannet seg et så stabilt aristokrati i Skandinavia, at man heller ser utløp for en original skandinavisk materiell stil, som fører innflytelse nedover det europeiske kontinentet.¹¹⁵ Ulf Näsman sine argumenter for at man gjennom det femte århundre kan observere en vedvarende romersk innflytelse i Skandinavia må også tas til etterretning.¹¹⁶

Hovedoppgaven her, blir uansett å forsøke å finne ut om Hedeagers teorier om hunisk innflytelse i Skandinavia kan støttes, eller finne motstand i, det skriftlige kildematerialet. Som Hedeager og Howard-Johnston poengterer, skriver Priscus, en romersk utsending til hunerne, om hvordan Attila "...ruled the islands of the Ocean...".¹¹⁷ Dette virker kanskje ikke som et veldig sterkt argument for hunisk tilstedeværelse og innflytelse i Skandinavia, som Näsman argumenterer for.¹¹⁸ Det er imidlertid noen detaljer man må ta for seg. For det første er det ikke i Priscus sin tekst ment som et direkte sitat fra Attila, men som en beskjed gitt til han av den romerske ambassadøren til hunerne, Romulus. Näsman setter videre spørsmål ved Hedeagers tillit til Romulus kjennskap om nord-Europeisk geografi.¹¹⁹ Dette er vanskelig å forstå, da romerne lenge virker å ha hatt kjennskap til dagens Skandinavia, og at man alltid virker å ha ansett området som en øy, eller et arkipel.¹²⁰ At en romersk diplomat ikke skulle hatt noen form for kjennskap til en slik litterær tradisjon virker ikke som et veldig sterkt argument.

James Howard-Johnston argumenterer for at hunerne ikke kan bli ansett som bare en gruppe blodtørstige barbarer på søken etter plyndring og vold, men som et Imperium i sin egen rett, på lik linje med Romerriket og Sasanidene. Videre argumenterer han også for at Attila og hunerne både hadde ønske om å ekspandere sitt rike, samt at de nok også var kapable til å gå aktivt inn til og med i Skandinavia.¹²¹ At Attila hadde drømmer om, og aktivt

---

114. Ibid: 195-211

115. Storgaard 2003: 123-4

116. Näsman 2008: 112-3

117. Priscus, i R.C. Blockley, *The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire: Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus* (bd. 2), Liverpool 1983: 277

118. Näsman 2008: 111-2

119. Ibid: 111

120. Procopius 1961: Bok VI Kap. XV; Jordanes 1932: Kap. 3; Tacitus 2009: 1, 44; Grane 2003: 133-42. Det bør merkes at Priscus riktignok skriver før Procopius og Jordanes.

121: Howard-Johnston 2007: 199-201

søkte å danne et enormt imperium i fra Rhinen i vest, til dagens Iran i øst, kommer klart fram i Priscus sine tekster, blant annet når han skriver om Attilas ønske om å gå til angrep mot perserne, eller hans bestemthet for å ta over germanske kongedømmer i vest.¹²² Man kan også ta med i beregningen at Attila virker å ha lagt stor vekt på at tvang romerne til å betale tributt, samtidig som dette også var noe han ville tvinge på de iranske områdene.¹²³ Attila og hunernes maktbilde virker da ikke bare å ha ligget i militære erobringer, noe som åpner opp for at rå makt ikke var den eneste måten de kunne hatt utøvd innflytelse i Skandinavia.

Som det ble nevnt over i teksten, argumenterer Hedeager for at hunerne og Attila hadde en stor innvirkning på den Skandinaviske religionen.¹²⁴ Hedeagers argumenter for likheter mellom den norrøne sagalitteraturen og den historiske Attila og hunerne fremstår som et godt argument, men det er vanskelig å gå inn i mer detalj om dette og si noe mer bastant, da dette ville krevd en mye nærmere undersøkelse av den norrøne mytologien, og hunernes historie. Det unngås her da å ta noe spesielt standpunkt om denne teorien. Der det kanskje kan gås litt mer inn i detalj, er Hedeagers argumenter for at introduksjonen av en hunisk materiell kultur førte til en ny særegen germansk identitet som fjernet seg fra det nå kristne Romerriket.¹²⁵ Etersom Romerriket ble mer og mer kristent, ble dette også noe de tok i bruk i sine forhold klientstater langs sine grenseområder.¹²⁶ Samtidig vet vi at kristendommen ikke begynte å gjøre seg spesielt gjeldene i Skandinavia før det niende århundre.¹²⁷ Videre argumenterer Howard-Johnston for at Attila ved sin død ble ansett som noe av en pan-germansk hersker, som hadde samlet en europeisk, hovedsakelig germansk stat.¹²⁸ Videre må man også ta til etterretning Hedeagers argumenter for at man i sen romersk, og tidlig germansk jernalder, kan argumentere for at de nye Skandinaviske sosiale elitene etter hvert har dannet et slags monopol rundt den religiøse offersfæren.¹²⁹ Til sammen virker det i bunnen å ligge et sterkt argument for at hunerne, en ny stor maktfaktor i Europa, kan ha kommet inn på et tidspunkt der Romerriket til en viss grad forsvinner fra Skandinavia, og introduserer et nytt maktbilde som de nå ganske stabile og veletablerte sosiale elitene i Skandinavia kunne emulere, og forme til en ny, særegen Skandinavisk makt-institusjon.

---

122. Priscus 1983: 277, 307

123. Ibid: 277-9

124. Hedeager 2011: Kap. 10 & 11

125. Ibid: 195

126. Heather 2001: 24-5; Jordanes 1932: Kap. 25

127. Birgit Sawyer & Peter Sawyer, Scandinavia enters Christian Europe, i Knut Helle (red.), *The Cambridge History of Scandinavia: Prehistory to 1520* (bd. 1), Cambridge 2001: 147

128. Howard-Johnston 2007: 200

129. Hedeager 1992: 77-81

Oppsummering og konklusjon

For å oppsummere, fremstår det meget klart at Skandinavia under romertid, folkevandringstid og merovingertid gjennomgår en klar samfunnsstrukturell endring. Observasjoner av endringer i bosettelsesmønstre, begravelsesritualer, og det militære, tyder klart på at man kan se en endring fra slektskapssamfunn, til et mer hierarkisk samfunn, med en høvding og kongedømmestruktur. Innenfor arkeologien virker det på ingen måte å være en debatt angående dette, og et slikt synspunkt synes å være akseptert av de fleste. Det er heller ikke innenfor arkeologien og historiefaget uenighet om at man til og med i Skandinavia ble preget av Romerriket.¹³⁰ Derimot, er det en debatt angående i hvilken grad Romerriket, og andre eksterne aktører, var med på å prege og påvirke utviklingsmønstrene i Skandinavia.¹³¹

Videre, er det også bred aksept for at romersk prestisjegods var en viktig faktor i dannelsen av et mer hierarkisk samfunn, der oppkommende sosiale eliter forankret og utbygde sin posisjon, gjennom kontroll av romerske varer som fant sin veg til Skandinavia, og de germanske områdene nærmere de romerske grensesoner.¹³² Videre finnes det også sterke argumenter for at slikt prestisjegods kan trekkes sammen med et tettere handelsforhold til de romerske grenseområdene.¹³³ Men finnes det også argumenter for at den skandinaviske samfunnsutviklingen kan ha blitt påvirket av et tettere politisk forhold til Romerriket?

At Skandinavia ikke bare var en bakgård som bare passivt tok imot impulser fra Romerriket virker klart. Men når man kommer til spørsmålet om hvor tette bånd det er mulig å argumentere for havner man i noe av en gråsoner. Som det har blitt vist i denne oppgaven så er det ingenting som står i veien for at Romerriket kan ha dyrket et tettere bånd til Skandinavia enn bare handel. De var i stand til, gjennom gavegiving, diplomati, og ved å pleie forhold til forskjellige barbariske grupper, å utøve aktiv innflytelse langt inn i barbarisk territorium, langt utenfor deres militære rekkevidde.¹³⁴ Samtidig er det nok ikke mulig å kunne argumentere for at noen del av Skandinavia skal ha hatt et så tett forhold, og sett så mye romersk innflytelse som deres klientstater nærmere deres grenseområder. Likevel hevdes det her, at det finnes sterke argumenter for at Romerriket absolutt kan ha hatt en mer aktiv

---

130. Myhre 2001; Hedeager 1992; Storgaard 2003

131. Storgaard 2001; Storgaard 2003; Hedeager 1992 for Romerrikets påvirkning; Hedeager 2011; Howard-Johnston 2007; Näsman 2008 for hunerne

132. Whittaker 1994: 130; Hedeager 1992: 243

133. Storgaard 2001: 103-4

134. Ammianus 2016: Bok XVIII Kap. 5, Bok XXVI Kap. 5, Bok XVII Kap. 10; Jordanes: Kap. 16

rolle i den skandinaviske samfunnsutviklingen, annet enn som bare et maktsymbol på kontinentet, som oppkommende sosiale eliter gjennom blant annet kontroll av romersk prestisjegods, emulerte for å befeste og forsterke sin posisjon.

Videre er det en pågående debatt om mulige huniske innflytelser i Skandinavia.¹³⁵ I mangel av undersøkelse av norrøn mytologi og hunisk historie, er det vanskelig å si noe om Hedeagers teorier om Attila og hans påvirkning på den skandinaviske religionen. Samtidig er dette heller ikke en arkeologisk oppgave, så å gå inn i en dyp drøftelse av det arkeologiske kildematerialets meritter har heller ikke vært veldig aktuelt. Men, fra et historiefaglig perspektiv, virker det å finnes noen gode argumenter for at hunerne kan ha hatt en viss grad av innflytelse i Skandinavia. Det er i det aller minste veldig vanskelig å avskrive det totalt. Romerne virker ved Attilas inntog i det vestlige Europa å til en viss grad ha forsvunnet fra det skandinaviske området, og dets nå kristne tro har lenge igjen før det gjør seg gjeldene i Skandinavia, samtidig som man kan observere at imperiet tar denne religionen i bruk i sammenheng med deres klientstater på kontinentet. Videre, selv om det skriftlige kildematerialet sier lite om hunerne i forbindelse med Skandinavia, er det et lite tegn på at hunerne muligens har forsøkt, og muligens lykkes til en viss grad, å ekspandere inn i deler av Skandinavia, når man ser på primærkildene i sammenheng med Howard-Johnstons argumenter for at hunerne ikke bare var en vill horde barbarer, men et stort og mektig imperium, med ønsker om å ekspandere i alle geografiske retninger.¹³⁶

Til slutt, for å komme med en kort avslutning, er det ikke tvil om at den skandinaviske samfunnsutviklingen under romertid, folkevandringstid, og merovingertid, var påvirket av eksterne aktører. Spørsmålet er i hvilken grad. Det virker som om særlig det sær-Skandinaviske området i stor grad har blitt preget av et tettere bånd til Romerriket enn bare som en mottager av sporadiske innflytelser, men i hvor stor grad Romerriket tok aktive grep er vanskelig å si, men tette politiske bånd, selv om det nok aldri har vært snakk om et klientkongedømme i Skandinavia, kan på ingen måte utelukkes. Når det kommer til spørsmålet om hunerne, er det vanskeligere å komme med klare slutninger, men det kan heller ikke utelukkes at de til en viss grad var med på å prege de skandinaviske områdene, om enn ikke så aktivt som Romerriket.

---

135. Hedeager 2011; Howard-Johnston 2007; Näsman 2008

136. Priscus 1983: 277; Howard-Johnston 2007

Litteratur

- Ammianus Marcellinus. (2016). *Romersk Historie*, utgivelsessted ikke gitt: Thorleif Dahls Kulturbibliotek & H. Ascheoug & co.
- Grane, T. (2003). Romerske kilder til Germaniens geografi og etnografi. I L. Jørgensen, B. Storgaard & L. G. Thomsen (Red.), *Sejrens triumf: Norden i skyggen af det romerske Imperium* (s. 126-147). Randers: Damm's Forlagsbogbinderi.
- Grimm, O. (2001). Norwegian boathouses from the late Roman and Migration Periods: An analysis of their military function. I B. Storgaard (Red.), *Military Aspects of the Aristocracy in the Roman and Early Migration Periods: Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 10-11 December 1999* (s. 55-66). København: The National Danish Museum.
- Halsall, G. (2007). *Barbarian Migrations and the Roman West: 376-568*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Halsall, G. (2013, 18. desember). The Peoples of Northern Europe (Part 1): Introduction and Preliminary Discussion [Blogg post]. Hentet fra:
<https://600transformer.blogspot.com/2013/12/the-peoples-of-northern-europe-part-1.html>
- Heather, P. (2001). The Late Roman Art of Client Management: Imperial Defence in the Fourth Century West. I W. Pohl, I. Wood, & H. Reimitz (red.), *The Transformation of Frontiers: From Late Antiquity to the Carolingians* (s. 15-68). Leiden: Brill.
- Hedeager, L. (1992). *Iron-Age Societies: From Tribe to State in Northern Europe, 500 BC to AD 700*. Oxford: Blackwell.
- Hedeager, L. (2011). *Iron Age Myth and Materiality: An Archaeology of Scandinavia Ad 400-1000*. Oxon: Routledge.
- Howard-Johnston, J. (2007). Comments on Lotte Hedeager: Scandinavia and the Huns: An Interdisciplinary Approach to the Migration Era. *Norwegian Archaeological Review*, (40):2, 199-207. <http://dx.doi.org/10.1080/00293650701745604>

- Ilkjær, J. (2003). Danske Krigsbytteofringer. I L. Jørgensen, B. Storgaard & L. G. Thomsen (Red.), *Sejrens triumf: Norden i skyggen af det romerske Imperium* (s. 126-147). Randers: Damm's Forlagsbogbinderi.
- Jordanis (1932). *Gotesoga*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Jørgensen, L. (2001). The "Warriors, Soldiers and Conscripts" of the Anthropology in Late Roman and Migration Period Archaeology. I B. Storgaard (Red.), *Military Aspects of the Aristocracy in the Roman and Early Migration Periods: Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 10-11 December 1999* (s. 9-19). København: The National Danish Museum
- Jørgensen, L. (2003). Sejrens Triumf: Norden I skyggen af det romerske Imperium. I L. Jørgensen, B. Storgaard & L. G. Thomsen (Red.), *Sejrens triumf: Norden i skyggen af det romerske Imperium* (s. 12-16). Randers: Damm's Forlagsbogbinderi.
- Kaul, F. (2003). Mosen: Porten til den anden verden. I L. Jørgensen, B. Storgaard & L. G. Thomsen (Red.), *Sejrens triumf: Norden i skyggen af det romerske Imperium* (s. 18-43). Randers: Damm's Forlagsbogbinderi.
- Lund Hansen, U. (2003). Våbenofferfundene gennem 150 år: forskning og tolkninger. I L. Jørgensen, B. Storgaard & L. G. Thomsen (Red.), *Sejrens triumf: Norden i skyggen af det romerske Imperium* (s. 84-99). Randers: Damm's Forlagsbogbinderi.
- Mitchell, S. (2015). *A History of the Later Roman Empire: AD 284-641* (2. Utg.). Chichester: Wiley Blackwell.
- Myhre, B. (2003). The Iron Age. I K. Helle (Red.). *The Cambridge History of Scandinavia: Prehistory to 1520* (s. 60-93). (bd. 1). Cambridge: Cambridge University Press.
- Näsman, U. (2008). Scandinavia and the Huns: A source-critical approach to an old question. *Fornvännen: Journal of Swedish antiquarian research*, (103):2, 111-118.
http://samla.raa.se/xmlui/bitstream/handle/raa/3182/2008_111.pdf?sequence=1
- Priscus (1983). i R.C. Blockley. *The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire: Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus* (bd. 2). Liverpool: Francis Cairns.
- Procopius. (1962). *History of the Wars* (bd. 3). London: Heinemann.

- Ree Petersen, L.I. (2013). *Siege Warfare and Military Organization in the Successor States (400-800 AD): Byzantium, the West and Islam*. Leiden: Brill.
- Sawyer, B. & Sawyer, P. (2001). Scandinavia enters Christian Europe. I K. Helle (Red.), *The Cambridge History of Scandinavia: Prehistory to 1520* (s. 147-159). (bd. 1). Cambridge: Cambridge University Press.
- Storgaard B. (2001). Himlingøje: barbarian empire or Roman implantation?. I B. Storgaard (Red.), *Military Aspects of the Aristocracy in the Roman and Early Migration Periods: Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 10-11 December 1999* (s. 95-111). København: The National Danish Museum.
- Storgaard. B. (2003). Kosmopolitiske aristokrater. I L. Jørgensen, B. Storgaard & L. G. Thomsen (Red.), *Sejrens triumf: Norden i skyggen af det romerske Imperium* (s. 106-125). Randers: Damm's Forlagsbogbinderi.
- Tacitus (2009). *Germania and Agricola*. London: Penguin Classics.
- Todd, M. (1992). *The Early Germans*. Oxford: Blackwell Publishers
- Whittaker, C. R. (1994). *Frontiers of the Roman Empire: A Social and Economic Study*. Baltimore: The John Hopkins University Press.
- Wickham, C. (2010). *The Inheritance of Rome: A History of Europe from 400 to 1000*. London: Penguin Books.
- Ystgaard, I. (2014). *Krigens praksis: organisert voldsbruk og materiell kultur i Midt-Norge ca. 100 – 900 e.Kr.* (doktorgradsavhandling). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim

